

Het volume van de industriële produktie was, gemiddeld over de vakantiemaanden juli en augustus en gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, nagenoeg even groot als het gemiddelde over het eerste halfjaar van 1988. In de eerste acht maanden van dit jaar groeide het produktievolume in de industrie met 3,7%. Volgens de resultaten van de conjunctuurtest over augustus handhaafde de orderontvangst in de industrie het hoge niveau van juni en juli. Het volume van de invoer van goederen was in juli nagenoeg even groot als in de overeenkomstige maand van 1987, de uitvoer steeg met 3%. Het volume van de binnenlandse consumptie lag in juli 1% boven het niveau van juli 1987. Gemeten aan de index van het consumentenvertrouwen is het oordeel over de ontwikkeling van de economie in september ten opzichte van augustus minder gunstig geworden. Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is tussen medio augustus en medio september met 0,3% gestegen. De koers van de Amerikaanse dollar gaf in de eerste helft van oktober een dalende tendens te zien. Het aantal banen is tussen eind juni 1987 en eind juni 1988 met 94 000, ofwel 2%, gestegen. Het consumptief krediet gaf gemiddeld over de eerste zeven maanden van dit jaar een duidelijk lager groeicijfer te zien dan in de twee voorgaande jaren. De lange-termijn-rente, gemeten aan het rendement op staatsobligaties, daalde in september en in de eerste weken van oktober.

Dit blijkt uit gegevens die medio oktober beschikbaar waren. In de Focus wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van de orderportefeuille in de industrie.

Produktie

Het volume van de industriële produktie was gemiddeld over juli en augustus en gecorrigeerd voor seizoeninvloeden nagenoeg even groot als het gemiddelde van het eerste half jaar van 1988. Vergeleken met juli en augustus van 1987 lag de bedrijvigheid gemiddeld bijna 4% hoger. De seizoengecorrigeerde cijfers voor de maanden juli en augustus zijn samengenomen, omdat de afzonderlijke maandcijfers moeilijk te interpreteren zijn door verschuivingen in het vakantiepatroon.

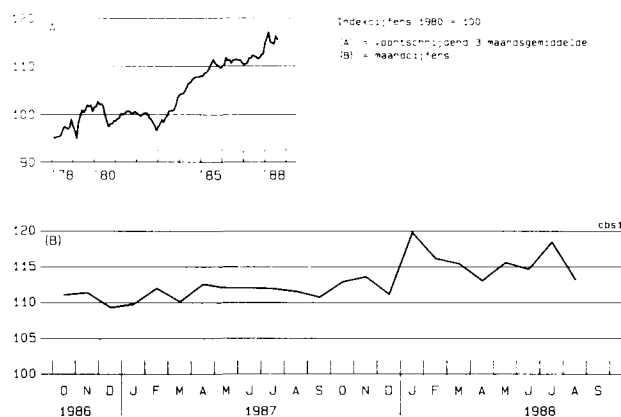
Vergeleken met dezelfde periode in 1987 lag het niveau van de industriële produktie in de eerste acht maanden van dit jaar 3,7% hoger.

Binnen de industriële bedrijfstakken deden zich in de eerste acht maanden uiteenlopende ontwikkelingen voor. De hout- en bouwmaterialenindustrie kende het hoogste

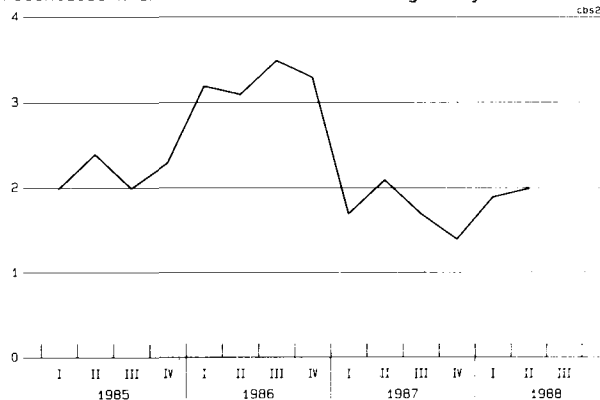
groeicijfer. Ook de groei van de papier- en grafische industrie, de basismetalaalindustrie, de rubber- en kunststofverwerkende industrie en de chemische industrie lag duidelijk boven het industriële gemiddelde. De overige onderscheiden bedrijfstakken in de metaal en de voedings- en genotmiddelenindustrie kenden groeicijfers onder het gemiddelde, terwijl het produktievolume in de textiel-, kleding- en lederindustrie afnam.

Het aantal woningen waarmee in juli met de bouw is begonnen bedroeg bijna 5 000. Dit aantal ligt ongeveer 20% onder het niveau van dezelfde maand van 1987 en is het laagste aantal sinds juli 1980. Bij de interpretatie van dit cijfer kan worden aangetekend dat het aantal begonnen woningen in juli, vergeleken met de andere maanden in bijna alle voorgaande jaren laag is, zodat het relatieve belang van deze maandmutatie in de jaarmutatatie betrekkelijk

Produktie industrie (volume - seizoengecorrigeerd)

Aantal banen van werknemers, totaal
Procentuele kwartaalmutaties t.o.v. voorgaand jaar

Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen in Nederland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1981/85 gemidd.	1986	1987	1987		1988		1988			Trend ²⁾	
				3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	juni	juli	aug.		sept.
VOLUME-GEGEVENS												
<i>Productie in de nijverheid</i>												
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	2	0	1	-1	2	-4	0	1	5	1	I	
Delfstoffenwinning	1	-6	1	-10	5	-24	-8	-2	-2	-3	--I	
Industrie	2	2	1	0	1	6	2	2	7	1	I+	
Voedings- en genotmiddelenindustrie	1	3	0	-2	0	2					I	
Textiel-, kleding- en lederindustrie	1	0	-3	-5	-4	0	-3	-1			I	
Papier- en grafische industrie	1	3	3	4	6	9	6	6	12		I++	
Chemische industrie	7	-2	6	5	4	6	2	3	11	3	I+	
Rubber- en kunststofverw. industrie	7	7	4	2	5	9					I+	
Hout- en bouwmaterialenindustrie	-1	4	1	2	-2	16	4	4			I+	
Basismetalenindustrie	1	-4	2	6	4	9					I++	
Elektrotechnische industrie	3	2	-2	-2	-4	3					I	
Rest metaal- en overige industrie	2	0	-2	-1	2	5					I	
Openbare nutsbedrijven	2	3	2	-1	-1	-11					-I	
Bouwnijverheid: begonnen woningen	-5	15	-11	-1	-24	17	12	8	-19		I	
<i>Buitenlandse handel (goederen)</i>												
Invoer, totaal	5	4	6	7	10	6	13	18	0		I++	
Grondstoffen en halffabrikaten	5	3	6	7	11	7	13	17	-2		I++	
Consumptiegoederen	2	9	11	15	13	10	12	11	-3		I++	
Investeringsgoederen	10	11	3	0	1	-5	13	22	16		I+	
Algemene goederen	3	-10	4	8	13	15	17	23	-6		I++	
Uitvoer, totaal	4	4	5	3	10	5	9	9	3		I++	
Onbewerkte agrarische producten	4	5	6	11	4	14	14	0	-9		I++	
Delfstoffen	-3	-15	-1	-19	13	-24	-4	12	4		-I	
Fabrikaten	5	5	5	3	10	6	8	8	2		I++	
<i>Consumptieve bestedingen van gezinnen</i>												
Binnenlandse consumptie, totaal	1	3	3	2	4	1	1	2	1		I	
Voedings- en genotmiddelen	0	2	2	2	3	1	1	3	-1		I	
Duurzame consumptiegoederen	0	7	5	3	7	3	-2	2	-2		I	
Textiel, kleding, schoeisel e.d.	-1	5	5	2	8	3	1	2			I+	
Huish. artikelen en woninginrichting	-1	7	8	8	7	9	2	7			I++	
Transportmiddelen	4	11	2	-4	4	-7	-12	-6			-I	
Rest duurzame consumptiegoederen	-4	6	3	4	3	4	2	3			I+	
Overige goederen en diensten	1	2	2	2	3	1	2	2	2		I	
Huur, verwarming, verlichting en water	2	2	2	2	3	-4	2	2			I	
Rest overige goederen en diensten	1	2	2	2	3	3	2	2			I+	
<i>Investeringen in vaste activa</i>												
Bruto investeringen, totaal	2	7	3	2	0	18					I++	
Bedrijven	3	10	4	2	1	16					I++	
Overheid	-3	-9	-1	-1	-7	35					I+	
<i>Kwartaalrekeningen</i>												
Bruto Binnenlands Produkt	1,4	2,3	1,6	0,6	1,9	4,0					I	
Bruto Nationaal Produkt	1,5	1,6	2,0	1,0	2,2	3,2					I	
Bruto Nationaal Inkomen	1,8	3,3	0,5	-0,5	3,9	4,9					I	
PRIJZEN												
Producentenprijzen industrie, tot. afzet	2,5	-12,0	-2,3	0,8	0,2	-0,7	0,0	0,1	0,4	1,1	I	
Producentenprijzen industrie, verbruik	2,5	-21,7	-4,6	0,5	-0,6	-2,0	-1,4	-0,4	0,5	0,7	I	
Ruilvoet, unit value (goederen)	1	2	-3	-3	3	4	1	1	0		I	
Invoerprijzen, unit value	2	-17	-6	-2	-4	-4	-2	0	1		-I	
Uitvoerprijzen, unit value	3	-16	-9	-5	-2	0	-1	1	0		I	
Prijzen gezinsconsumptie (werknemers)	3,5	0,1	-0,7	-0,1	-0,4	0,4	0,7	0,7	0,9	0,9	0,9	
Regelingslonen particulier bedrijf	3,0	1,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,8	1,1	0,8	0,8	I	
Regelingslonen overheid	-0,6	0,6	1,4	1,5	1,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	I	
Regelingslonen trendvolgers	0,8	0,1	0,7	0,7	0,7	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	I	
Dollarkoers, contante notering	7	-26	-17	-12	-15	-9	-6	-4	0	2	3	--I
OVERIGE INDICATOREN												
Consumentenvertrouwen ¹⁾ (in %)		9	-1	-3	-7	-2	1	-1	2	7	4	
Beurswaarde-index, algemeen	24	15	5	16	-13	-14	-15	-14	-17	-18	-15	--I
Uitgesproken faillissementen	-7	-17	-15	-13	-17	-1	11	34	-19	17	-16	-I
<i>Conjunctuurtest industrie</i>												
Bezettingsgraad (in %)		84	84	84	84	84	85					I
Orderpositie (1984=100)		108	102	103	100	101	102	104	107	108		I
Beoordeling orderontvangsten ¹⁾ (in %)		-13	-15	-16	-15	-9	-8	-7	-5	-9		
Beoordeling voorr. eindprodukten ¹⁾ (in %)		6	3	2	3	4	2	3	3	3		
<i>Arbeidsmarkt</i>												
Aantal banen van werknemers, totaal	0	3	2	2	1	2	2					I
Landbouw en visserij	0	4	2	6	1	7	6					I+
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	-2	2	1	1	1	0	0					I
Bouwnijverheid	-6	4	2	1	3	3	2					I+
Handel, horeca en vervoer	1	3	4	4	3	3	3					I+
Overige dienstverlening	2	3	2	1	1	2	2					I
<i>Geld en krediet</i>												
Spaartegoeden	3,8	4,7	3,7	3,7	1,8	0,6	0,3	0,3	0,8			I
Verstrekt consumptief krediet	0	13	8	6	6	3	2	8	-7			I+
Binnenlandse liquiditeitsmassa	8	6	4	4	4	6	8	8	8			I++
Geldhoeveelheid	7	8	7	7	6	8	9	8	8			I++
Secundaire liquiditeiten	10	5	0	-1	1	2	7	8	10			I+
Officieel wisseliscoonto (in %)	6,2	4,6	4,4	4,5	4,1	3,25	3,25	3,25	3,75	4,0	4,0	--I
Daggeldmarktrente (in %)	7,3	5,8	5,2	5,0	4,9	4,0	3,6	2,9	4,6	5,0	5,3	--I
Renderment op staatsobligaties (in %)	9,0	6,3	6,3	6,5	6,5	5,9	5,9	6,0	6,3	6,4	6,2	I

1) Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

2) Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -2% en -5%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

gering is. In de eerste zeven maanden is met de bouw van ongeveer 62 000 woningen begonnen. Dit is 15% meer dan in de overeenkomstige periode van 1987; dit ondanks de daling in juli. Volgens de resultaten van de conjunctuurttest steeg het indexcijfer van de orderpositie in de industrie in augustus naar een niveau van 108 (1984=100). Dit is één procentpunt meer dan het relatief hoge niveau van die maanden juni en juli. In de eerste twee kwartalen van dit jaar stond de index gemiddeld nog op 101 respectievelijk 102. De orderontvangst bleef in augustus ongeveer op het hoge niveau van juni en juli, terwijl voor deze maand (en ook voor juli) op grond van het seizoenpatroon een daling verwacht kon worden. Voor de komende drie maanden verwachten de ondernemers in de industrie een verdere toename van de bedrijvigheid.

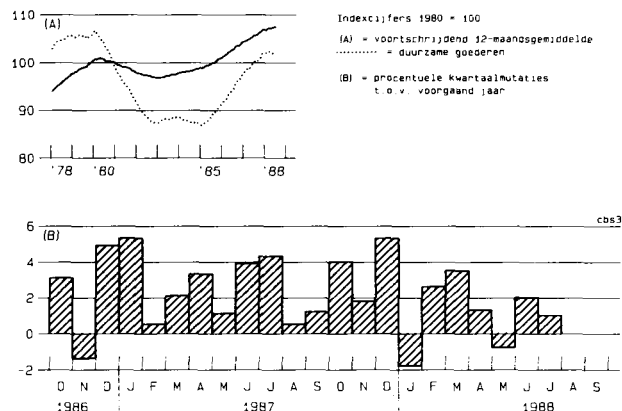
Buitenlandse goederenhandel

Het volume van de invoer van goederen was in juli nagenoeg even groot als in de overeenkomstige maand van 1987; de uitvoer steeg met 3%. Deze uitkomsten blijven ver achter bij de hoge groeicijfers van de vijf hieraan voorafgaande maanden. Bij de interpretatie van de maandcijfers van de buitenlandse handel dient bedacht te worden dat de maandelijkse fluctuaties aanzienlijk kunnen zijn. Een beter te beoordelen beeld ontstaat daarom wanneer de cijfers over een wat langere periode genomen worden. In de eerste zeven maanden van dit jaar was het invoervolume 8% groter dan in het overeenkomstige tijdvak van 1987. De groeicijfers over de jaren 1986 en 1987 als geheel bedroegen respectievelijk 4% en 6%. Ook het volume van de export kende in de eerste zeven maanden een hoge groeivoet (7%). In 1986 als geheel nam de uitvoer met 4% toe, in 1987 bedroeg de stijging 5%.

Consumptie

Het volume van de binnenlandse particuliere consumptie lag in juli 1988 1% boven het niveau van juli 1987. Voor prijsveranderingen gecorrigeerd lag het niveau van de bestedingen aan voedings- en genotmiddelen 1% onder dat van juli 1987. Ook bij de consumptie van duurzame goederen deed zich een volumedaling voor en wel van ruim 2%. Deze daling werd grotendeels veroorzaakt door een zeer scherpe daling van de aankopen van personenauto's. Het volume van deze aankopen lag niet minder dan 16% onder het niveau van juli 1987. Ook de verkopen van textiel en van goederen voor woninginrichting lagen met dalingen van 4% duidelijk onder het niveau van 1987. Daarentegen vertoonde de verkoop van elektrische apparaten een forse stijging. De stijging van de categorie overige goederen en diensten bedroeg 2%. De toename is ondermeer opgebouwd uit een volumestijging bij de woningdiensten (als gevolg van uitbreiding en verbetering van het woningbestand) met bijna 4% en een daling van de bestedingen in de horeca (-5%). Gemeten aan de index van het consumentenvertrouwen is het oordeel over de ontwikkeling van de economie in september ten opzichte van augustus minder gunstig geworden. Het aantal positieve antwoorden op de vijf vragen, waarop de index wordt gebaseerd, overtrof het aantal negatieve reacties in september met ruim 4%; in augustus was dit saldo bijna 7%.

Binnenlandse consumptie (volume)

Prijzen

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is tussen medio augustus en medio september met 0,3% gestegen. Vergeleken met september vorig jaar is het prijspeil 0,9% gestegen. Deze maand- en jaar mutaties zijn even groot als in de vorige maand.

De invoerprijzen (unit value) lagen in juli 1% boven het niveau van een jaar eerder. Het niveau van de uitvoerprijzen (unit value) bleef daarentegen nagenoeg onveranderd. Per saldo wijzigde de ruilvoet amper vergeleken met juli 1987. In het eerste en het tweede kwartaal verbeterde de ruilvoet met respectievelijk 4% en 1%. Het prijspeil van de industriële afzet lag in augustus 0,6% boven het niveau van juli. De prijzen van het industriële verbruik van grondstoffen en halffabrikaten zijn in augustus ten opzichte van juli met 0,5% gestegen. Vergeleken met augustus 1987 lagen de prijsniveaus van de industriële afzet en het industriële verbruik respectievelijk 1,1% en 0,7% hoger.

Arbeidsmarkt

Uitmo juni bedroeg het aantal banen 4 805 000. Dit waren er 94 000 -ofwel 2,0%- meer dan op 30 juni 1987. Een groot deel (36 000) van die toename deed zich voor in de bedrijfstak handel en horeca. Ook over de kwartalen van 1987 en het eerste kwartaal van 1988 kende deze bedrijfstak de grootste groei. Het aantal banen in de nijverheid (excl. bouwnijverheid) lag eind juni op nagenoeg hetzelfde niveau als een jaar eerder. In de bouwnijverheid en bouwinstallatiebedrijven steeg het aantal banen van 30 juni 1987 tot en met 30 juni 1988 met 7 000; een stijging van 2%. De bedrijfstak overige dienstverlening (met onder meer het grootste deel van de overheid en de kwartaire sector) kende een groei van 2%.

Geld en krediet

In september is de gemiddelde koers van de dollar ten opzichte van augustus gezakt. In de eerst helft van oktober heeft zich de dalende tendens versterkt voortgezet. Begin oktober stond de dollar op f 2,10 en op 14 oktober bedroeg de koers f 2,05. Vanaf april dit jaar tot en met augustus had zich, bij de vergelijking met de voorgaande maand, maandelijks steeds een stijging voorgedaan.

In juli werd door financiële instellingen 7% minder consumptief krediet verstrekt dan in dezelfde maand van 1987. Over de eerst zeven maanden van dit jaar was er nog een toename van 1%, terwijl het groeipercentage in 1987 9% bedroeg. Dit lagere groeicijfer is mede veroorzaakt door de teruggevallen autoverkoop dit jaar; het financieringskrediet (een van de onderdelen van het consumptief krediet), waarvan bekend is dat het voornamelijk wordt besteed voor de aankopen van personenauto's, daalde namelijk in de eerste zeven maanden van dit jaar met bijna 10%. De dalende tendens van het rendement op staatsobligaties, indicator voor de rente op langere termijn, die in augustus inzette, heeft zich in september en de eerste weken van oktober voortgezet.

Mutaties hebben betrekking op de overeenkomstige periode van het voorgaand jaar, tenzij anders vermeld.

Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt.

Consumentenvertrouwen

Saldo van positieve en negatieve antwoorden

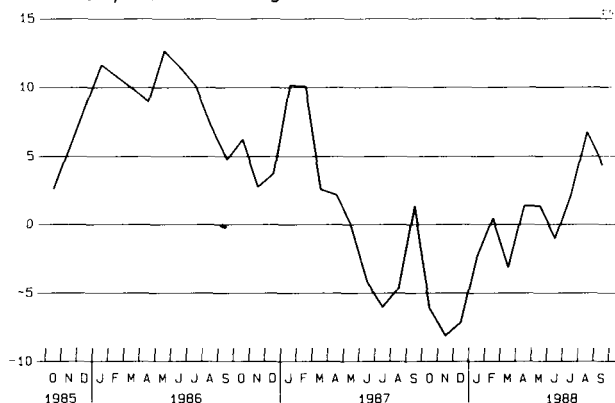

Table 2. Recente ontwikkelingen in het buitenland

	1981/'85 gemidd.	1986	1987	1987		1988		1988			Trend ²⁾	
				3 ^e kw.	4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	juni	juli	aug.		sept.
Productie nijverheid, excl. bouwnijv. (volume)												
% mutatie t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor												
Bondsrepubliek Duitsland	2	2	0	0	1	3	3	5	1		I+	
België	2	1	2	1	4	5	4	5			I+	
Frankrijk	1	1	2	2	3	3	3	3			I+	
Verenigd Koninkrijk	3	1	3	4	5	3	5	5	4		I+	
Italië	0	3	3	2	4	6	3	4	8		I+	
Verenigde Staten	3	1	4	5	6	6	6	6	5		I++	
Japan	5	0	3	4	8	10	10	9			I++	
Europese Gemeenschap	2	2	2	2	3	4	3	4			I+	
Buitenland (gewogen) ¹⁾	2	2	2	1	3	4	4				I+	
Nederland	2	0	1	-1	2	-4	0	1	5	1	I	
Productie industrie (volume)												
Bondsrepubliek Duitsland	2	3	0	-4	6	4	3	6	1		I	
België	2	1	2	0	3	4	3				I	
Frankrijk	0	0	2	2	3	6	3	3			I+	
Verenigd Koninkrijk	2	0	5	7	6	7	7	6			I++	
Italië	0	3	2	2	3	6	3	4	8		I+	
Verenigde Staten	3	2	4	5	6	6	6	6	5		I++	
Japan	5	0	3	4	8	11	10	9			I++	
Europese Gemeenschap	1	2	2	2	3	6	4	5			I+	
Nederland	2	2	1	0	1	6	2	2	7	1	I+	

Bron voor gegevens buitenland: Eurostat.

¹⁾ Het gemiddelde van de 6 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandeel in de Nederlandse export in 1985.

²⁾ Trend: procentuele jaarommutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

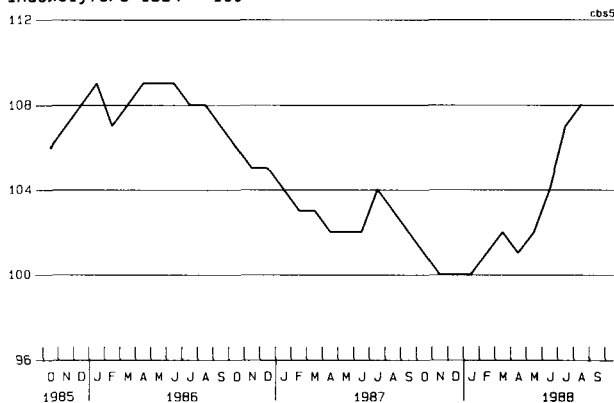
--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -2% en -5%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

Focus: Orders Conjunctuurtest

- Portefeuille groeit
- Beoordeling verbeterd

In augustus steeg het indexcijfer van de orderpositie in de industrie naar 108 (1984=100). Vanaf het midden van 1986 tot eind vorig jaar toonde de orderpositie een dalende tendens. In de loop van dit jaar trad een fors herstel op, waardoor in augustus weer het relatief hoge niveau van medio 1986 werd bereikt. Het indexcijfer van de orderpositie wordt berekend aan de hand van de beantwoording van een vraag in de Conjunctuurtest, een enquête die maandelijks bij circa 2 000 ondernemingen in de industrie wordt gehouden. De tekst van de vraag naar de omvang van orderpositie luidt: 'Uw orderportefeuille vertegenwoordigt bij normale werktijden ca. _ maanden werk.'

Orderpositie
Indexcijfers 1984 = 100

Naast deze vraag wordt in de Conjunctuurtest aan de ondernemers gevraagd ook een oordeel te geven over hun orderpositie. De vraag wordt als volgt geformuleerd:

'De orderportefeuille beoordelen wij gelet op de tijd van het jaar als: groot, normaal/voldoende of klein.'

Bij het geven van hun oordeel over de orderpositie wordt de ondernemers dus gevraagd rekening te houden met de tijd van het jaar. Uit een recent onderzoek door het CBS bleek echter de noodzaak om de resultaten alsnog voor seizoeninvloeden te corrigeren.

Grafiek 6A geeft voor de industrie de seizoen gecorrigeerde reeksen van de beoordeling orderpositie en de productie-index. Uit bovenvermeld onderzoek bleek dat met name de beoordeling van de orderpositie, gekwantificeerd als het verschil tussen het aantal antwoorden 'groot' en 'klein' en nader bewerkt, een hoge correlatie vertoont met de productie-index (over de periode 1972-1986).

Beoordeling orderpositie (seizoen gecorrigeerd)

